

CARTEA DE TEATRU

Teodor Pracsiu

„Clepsidrele Thaliei“

Un debut mai puțin ambițios în aparență decît al altora este acela al lui Teodor Pracsiu, autor al unei culegeri de cronici dramatice adăugate unor recenzii la volume de teatrologie, și la alte colecții de același fel ca și aceasta. Titlul ei, oarecum prețios, „Clepsidrele Thaliei“ (ed. Junimea, 1985) exprimă însă destul de bine atît mentalitatea cît și năzuințele acestei critici dramatice, în general calofilă și cultivînd un protocol al opiniei propriu psihologilor cu opțiuni elastice. Elasticitatea programatică este vizibilă la Teodor Pracsiu încă din prefața cărții lui, o precuvîntare care constituie un elogiu adus „criticului jubilatîv“ „Criticul jubilatîv ar fi o utopie a criticului, „o inefabilă și necesară utopie“, cum se grăbește să-și încheie autorul acestui model critic schița portretistică pe care o face. Cum nici o ipoteză nu este emisă fără legătură cu autorul ei, putem deduce fără dificultăți din această eboșă un deziderat intelectual care este al criticului însuși, trăgînd concluzia că un „critic jubilatîv“ ar dori să fie Teodor Pracsiu însuși. Caracteristicile pe care el le atribuie acestei utopii personale (interesantă ca program explicit, acolo unde puțini comentatori vin cu o schiță programatică declarată, rezumîndu-se la implicațiile doctrinare, uneori destul de puțin originale) merită evocate. „Criticul jubilatîv“ ar fi animat de „bucuria nedisimulată față de opera de artă“, de orice fel ar fi ea (Teodor Pracsiu introduce aici o generalizare care are legătură cu estetica, nu numai cu teatrologia); apoi, el are „vocația adevărului și deopotrivă cultul metodei, propensiunea către sistem și apetența rigorii“. Mai departe, „el nu e încorsetat în canoane metodologice dar e un cercetător sagace și percutant“; e „sceptic și înțelept“, dovedește „un profesionalism înalt și bine temperat“, se mișcă „într-un larg cîmp referențial, depășînd fruntariile spirituale naționale într-o benefică deschidere către universală“. Stilist, el exploatează „cu subtilă

luciditate resursele limbii literare“. S-ar mai putea cita din acest portret, considerat de Teodor Pracsiu o „utopie“, însă o utopie descriptivă care face abstracție de numeroase dintre caracteristicile criticului (între care nota pedagogică e aici uitată, de asemenea aceea de exponent al unui spirit creator național, exprimat prin valori), desfășurată în cuvînte împerecheate abil și fără îndoaială sunătoare, cum sînt acestea: „Criticul jubilatîv este locul geometric al unor multiple și nobile însușiri, situîndu-se în perimetrul anevoios, mult discutat, temut, controversat, adulat, repudiat, respectat etc., al criticii profesioniste“.

În același stil se manifestă și critica propriu-zisă a lui Teodor Pracsiu, ale cărei caracteristici „jubilatîve“ sînt de cele mai multe ori confundabile cu cele ale apologiei: puțința criticului de a se lăsa încîntat este maximă și tipologia pe care el pare că o ilustrează e aceea a unui obiectivism respectuos, care se teme să nu greșească acolo unde sînt semne că ar avea o altă opinie. Cele peste douăzeci de cronici teatrale, reprezentînd comentarii la spectacole de autori de toate nuanțele (de la Shakespeare și pînă la Victor Rozov și Marin Sorescu) și ale unor teatre cam de prin toată țara, impresionează tocmai prin această însușire a temperanței encomiastice și a prudenței diplomatice care face cronicile propriu-zise să fie pline de elogii și de cuvînte mari. Teodor Pracsiu e unul dintre criticii dramatîci cu talent literar și exercitat într-o anume retorică, evitînd să se pronunțe cu directe și făcînd caligrafii și exerciții de stil, unele remarcabile, cînd sentimentul valorii nu e la fel de clarificat. De aici puzderia de superlative: cutare „stăpînește perfect meșteșugul dramaturgic“, altcineva a devenit „fulgerător celebru“, mulți sînt „spirite lutelare“, „mari personalități“, gînditori profund originali, spirite geometrice etc. Posibilitățile de a inchipui calitățile ieșite din serie nu sînt practice multe și de aceea, contemplată pe spații mai mari, critica lui Teodor Pracsiu pare a avea o anumită monotonie a judecăților de valoare, în general pornite dintr-o simpatie unde e greu să desfaci sinceritatea de protocol. Cum s-ar putea interpreta, de exemplu, aceste vorbe asupra unui scenograf „artist de mare vocație, a gîndit-o în coerența lăuntrică a textului și a spectacolului, expunîndu-se cu franchețea creatorului autentic posibilei obiecții de paupertate...

plastică și de puținătate a potențialităților sugestive"? Ar reieși că jubilația „criticului jubilat” nu e, în acest caz, foarte mare (de unde și imprecizia formulei „potențialități sugestive”) însă ermetismul exprimării dă întotdeauna posibilități de repliere rapidă. În același stil sînt concepute și recenziile la cărți, de felul unei critici a criticii, cuprinzînd drept obiect de „jubilație” un număr de nouăsprezece autori, de la Traian Șelmaru și pînă la Bogdan Ulmu (cum se vede, toate categoriile valorice). Sînt cronici stimabile, animate de aceeași secretă opinie incomunicabilă, pe care Teodor Pracsu o lasă suspendată printr-o știință de retor aproape consangvină; el pare a face neconținute declarații de dragoste... parțială. În sfîrșit, „Dintr-un jurnal” adună note culturale, de interes mediu, care ascund, de asemenea, subiectivitatea revelînd o prudență încă o dată strategică. Un „salut” al lui Valentin Silvestru, atașat la acest volum, îl denumește pe Teodor Pracsu „un exeget perspicace”, care „exercită spiritul critic cu amenitate”. Această prezentare, bineînțeles că nu ieșită din hazard, este precisă și nu avem motive să se îndoim de semnificația ei.

Mariana BRAESCU

Constantin Paiu
 „Confidențe
 la arlechin”

Un alt debut editorial din ceea ce am putea numi „grupul moldovean al criticilor de teatru” este acela al lui Constantin Paiu, autor al unei culegeri de cronici despre spectacole, reunite sub titlul destul de baroc „Confidențe la arlechin” (ed. Junimea, 1985). Ca și Teodor Pracsu, de exemplu, Constantin Paiu și-a adunat cu hărnicie comentariile făcute diferitelor reprezentații; față de acela, el a adăugat o mai lungă prefață, un „Monolog necesar”, care tratează „despre un posibil program al criticului de teatru”. Cu o prefață mai mult decît congenerul lui, care îi este și coleg de echipă critică moldavă, Constantin Paiu are, față de contribuția lui Teodor Pracsu, și un element în minus, acela al însumării opiniilor privitoare la teatologie. Criticul a vrut să se infățișeze cu sinceritate, spre a fi judecat așa cum

este, adică un comentator al spectacolelor care se străduiește să adopte o direcție, dacă nu chiar să adere la un „program”. Nimic mai mult dar nimic mai puțin decît un martor al fenomenului viu care e acela al reprezentației criticul probabil că știe destule despre teatru sub raportul teoriei acestuia, este instruit într-o anumită imagine a dramaturgiei românești de astăzi, însă nu doarește deocamdată să ne prezinte această față a lui. Că o inițiere în compania unui magistru s-a produs este în afara îndoielii, din moment ce Constantin Paiu dedică această culegere de cronici lui Valentin Silvestru, „cărui — mărturisește autorul — îi datorez în profesie mai mult decît am cutezat a recunoaște vreodată”. Așadar, Constantin Paiu face publică recunoștința pe care o poartă celui care îl-a inițiat. Această solidaritate dintre vîsele critice, destinată mai mult ca sigur transmiterii unor chei ale meseriei, spune totul în privința dezideratelor pe care critica lui Constantin Paiu este proiectată să le urmărească. De altfel, mica lui schiță de program e călăuzită și de înclinația către viața socială a teatrului, vizibilă mai ales în tipul de critică de „animator” pe care o practică Valentin Silvestru: emulul a învățat multe de la magistru, chiar și această idee de a face din teatru un instrument al acțiunii sociale. „Monologul” lui, făcut public aici, conține numeroase date de acest fel, începînd cu „programul”, pe care criticul trebuie să îl cîștige de-abia după ce s-a exercitat o vreme în critică, fiind în acest interval un critic în căutarea unui program. În acest domeniu Constantin Paiu se exprimă neted: „Firește, programul de lucru, de participare, de menținere a criticului în centrul fierbinte al vieții teatrale nu trebuie stabilit aprioric, el se cuvine să fie rezultatul pregătirii serioase și al experienței la fața locului, să fie rodul descifrării personale atente a actului artistic scenic, să ocolească rigiditățile, să fie adică receptiv la înnoiri, creșteri, să fie dispus a abandona ceea ce nu mai ține pasul cu ritmul prezentului imediat; pentru că a fi consecvent nu înseamnă a fi ruginit, fixist”. Acest lung citat ilustrează atît stilul autorului (care este redundant vrînd să fie cît mai încăpător), ca și o anumită mentalitate, întemeiată pe teama de „fixism”. Program comun mai multor autori de cronici dramatice, acest „monolog necesar” dă emblema acțiunii culturale a lui Constantin Paiu. Ea se continuă prin cronicile propriu-zise, alese mai bine decît programul și care cuprind o radio-

M. B.

(Continuare la p. 92)